

ZİYA OSMAN SABA’NIN ŞİİRLERİNDE ÖLÜM TEMASI

Nuri PEKSÖZ

*“Rabbim, nihayet sana itaat edeceğiz...
Artık ne kin, ne haset, ne de yaşamak hırsı,
Belki her sabah vakti, belki gece yarısı,
Artık nefes almayı bırakıp gideceğiz...”*

Şair ölünce yüreklerde buruk bir acı bırakır. Yetim bir sedadır bu, kalplere dokunan. “Âşıkların mirası olmaz,” derler. Onlar, yüreklerle sevginin ak ve helal sütünü emzirirler. İnsanlara duymayı, merhameti, riyasız bir sevme erdemini öğretip aramızdan sessizce ayrılırlar. Ziya Osman Saba elli dokuz yıl önce Rahmeti Rahmana kavuşmuş. Bir rivayet takısıyla anlattım onun aramızdan ayrılışını. Çünkü şairin dünya algısı gelip geçiciliğin, faniliğin, ıstıraplarıyla doludur. İnsan iradi olarak Hakk’a itaat etmese de bir gün cebri olarak muti olmak zorundadır. Hazreti peygamberimiz (sav.) “Ölmeden önce ölünüz.” Derken bize bu idrakte bir dünya algısı edinmemizi öğütlemişti. İnsana, acziyetini bilmekten başka bir kapı bırakmayan ölüm gerçeği Ziya Osman Saba’nın şiirlerinde çok vurgulanan bir temadır.

*“Koşup sükûna ermeye,
Koşup sana hesap vermeye,
Geç kaldık Yarab, geç kaldık.”*

“Artık yaşamak için herkesten kaçacağız.” Derken modern dünya algısıyla hayatı bir mücadele meydanına çeviren muhteris, kindar ve hasetçi anlayışı yargılar. Şair, bir gün bu kavgayı bitirecek ölümü arzular.

*“En güzel, en bahtiyar, en aydınlık, en temiz
Ümitler içindeyim, çok şükür öleceğiz...”*

Bu ölüm arzusunun kaynağı nedir bilemiyorum. Araştırmacılar genç yaşta anne ve babasını kaybetmiş olmasına bağlasalar da bu sadece sebeplerden biri olabilir. Birçok insanın bilerek ya da bilmeyerek hayattan, gerçeğin ağır yükünden, bazen de yaşama sorumluluğundan kaçışları vardır. Şairde, bu kaçış psikolojisi çok belirgindir. Çocukluk, eskiye bağlılık (nostalji), ev, ölüm onun sığınaklarıdır. Ölümle birlikte Allah(cc.)’a sığınma şiirlerinde oldukça belirgindir.

*“Hiç olmazsa unutmak isterdim!
Eski geceler, sevdiklerimle dolu odalar...
Yalnız bırakmıyor beni hatıralar!
Az yanımda kal çocukluğum,
Temiz yürekli uysal çocukluğum.”*

Şair, sükûn bulmak için “an”dan geçmişe (çocukluğa) bazen de ölüme, Allah (cc.)’a yönelir. Öyle bir acziyete bürünmüştür ki bu onda sığınma ve tazime dönüşür.

Ölüm, sürekli hatırlanan bir gerçek olarak şiirlerinde sık sık vurgulanan bir temadır.

*“Çiçeğin rengi soldu, bitti şarkısı kuşun,
Yol تنها, dal mecalsiz, su durgun.*

...
*Allahım! Kararması şu göğün,
Dal senin, ağaç senin, döktüğün,
Yapraklarla mevsimlerle gün gün
Geçip gidişi ömrün...”*

Rengi solan çiçekler, şarkısı sonsuz bir sükûna dönmüş kuşlar, تنها yollar, mecalsiz dallar, durgun sular adeta mevte (ölümü) göz önüne seriyor. Bu duyuş Hazreti Peygamberimiz (sav): “Lezzetleri acılaştırın, ölümü çok hatırlayınız.” Hadisi şerifini bize yaşıyor edata.

Şiirimizde otuzlu, kırklı ellili yıllarda ölüm temasının çok işlendiğini görmek bizi sosyal gerçeklere götürür. Pozitivizm ile birlikte bütün inanç mabetleri yıkılmış bir toplumda “kimlik bunalımları, inanç krizleri” yaşanmaması mümkün değildir. İlk pozitivist Beşir Fuat’la başlayan merdutluk (dinden dönme), ölümü sorgulama ya da ölüm korkusuyla baş edememe hastalığı birçok aydınımızda görülür. İnyet beklemek insan için kaçınılmazdır. Pozitivist akıl insanı hayvan gibi biyolojik bir organizma olarak sunar. İnsanın ruhsal duyularına karşı kör ve duyarsız kalır. Ölüm gerçeğine karşı insanı teskin edemez. İsmet Özel bu gerçeği: “İnsan eşref-i mahlûkattır derdi babam//bu sözün sözler içinde bir yeri vardı /ama bir eylül günü bilek damarlarımı kestğim zaman” bu söz asıl anlamını kavradı.” Mısralarıyla modern insanın bu dramını çok güzel ifade eder.

Ölüm teması edebiyatımızda çok işlenen bir temadır. Divan edebiyatımızda mersiyeler, halk edebiyatımızda ağıtlar ölümü acı veren bir olgu olarak ele alırlardı. Geleneğimizde ölüm ibret alınan, insanı Allah (cc.)'a yaklaştıran bir gerçektir. Modern şair için ölüm felsefi bir argümana dönüştü. Bana göre edebiyatımızda en güzel ölüm şiirini Ziya Osman Saba'nın en yakın dostu Cahit Sıtkı yazmıştır. Küfürle iman ikilemi içinde yaşayan Cahit Sıtkı "Otuz Beş Yaş" şiirini böyle bir ruh haleti içinde yazar.

"Neylersin ölüm herkesin başında.

Uyudun uyanamadın olacak.

Kim bilir nerde, nasıl, kaç yaşında?

Bir namazlık saltanatın olacak,

Taht misali o musalla taşında."

Ziya Osman Saba kuşağındaki diğer şairlerden çok farklıdır. Onda ölüm aranan, özlenen, mutluluk ve saadet diyarıdır. Adeta ayeti kerimede belirtilen: *"Allah, sizi saadet yurduna çağırıyor."* Ayetine uyan bir arayıştır.

"Bütün günahlarımı affetmiş sanki Tanrım,

Duyuyorum kalbimde tadılmamış sevgiyi.

Ah, sade koşmak, koşmak istiyorum içimden:

Aradığım diyara bu yol çıkacak gibi." "Tadılmamış sevgi" bu dünyanın kalbi mutmain etmeyen

yanlarını çok güzel ifade eder. Sanatçılar yazdıklarıyla kendilerini ifşa ederler. Şair, dünyada sevgi nimetine en çok muhtaç olandır. Mecazi sevgilerin kalbi yıkan insanı zelil eden bir tarafı vardır. İstiraplar, yakınmalar, gamlar, hicranlar hep bu yüzdendir. Akıl hastası kuzeniyle evlenen şair daha sonra ondan ayrılmak zorunda kalmıştır. Bu durum şaire büyük ıstıraplar yaşatmıştır. Şair, hayat içinde hiçbir kavgaya girmez. Aile saadetini ömrünün son yıllarında ikinci eşiyle evlenince tassa da yaşadıkları onda derin yaralar açmıştır. Ziya Osman Saba mizacının şiirini yazar. Galatasaray Lisesinde okumuş, Hukuk Fakültesini bitirmiş bir aydındır. Anacak şair banka memurluğu, yayınevinde düzeltmenlik gibi küçük işleri seçmiştir. Bazen dostlarından bile kaçan mahcup çekingen bir adamdır. Hayatın insanı boğan, canını yakan travmaları karşısında insan ölüme sığınabilir. Hayattan kaçış başlar. Bazen bir intihar düşüncesiyle büyük bir değersizlik duygusuyla tepki verir; bazen de ölümü severek arzular. Hayatı bir imtihan şuuru içinde yaşamak Müslüman'ın şiarıdır. "Sizden hiç kimse maruz kaldığı bir zarar sebebiyle, ölümü temenni etmesin. Mutlaka onu yapmak mecburiyeti hissederse, bari şöyle söylesin: *'Rabbim! Hakkımda hayat hayırlı ise, yaşat. Ölüm hayırlı ise canımı al.'*" (Buhari, Merda, 19)

Ziya Osman Saba'da ölüm arzu edilen bir temadır. Arkadaşları şairi anlatırken onun şu özelliklerini vurgular: Hilim sahibi, kibar, mütevazı, beyefendi... Yukarıda ileri sürdüğüm fikirlerimi onaylayan Şair Behçet Necatigil onun hakkında şu sözleri kaleme almıştır: "Ziya Osman'ın şiiri Âşık Paşalardan, Yunuslardan gelen soyut tasavvuf şiirini hayattan parçalar da ekleyerek biraz dünyalaştırıp sundu. Türk iman kültürünü işleyen son şairimiz miydi Ziya Osman? Sanmıyorum. Ziya Osman'daki yaşama bıkkınlığını, isteksizliğini benimseyecek, ölümü bir kurtuluş olarak görme temasını besleyecek şairler, tek tük de olsa her zaman bulunacaktır"... Maddeden usanıp manaya, âlem- i ervaha Biz sanki hiç geçmeyecek miyiz?" (Ziya Osman Saba, Mustafa Miyasoğlu, Kültür Bakanlığı yay. s.26)

Rahmetli Mustafa Miyasoğlu Ziya Osman ile ilgili yazdığı kitabın önsözünde şair için: "Büyük ihtirasların değil, küçük mutlulukların, ev ve aile hayatının, çocukluğun şiirini söyledi. İlk gençlik döneminin acılarını, kaybettiği yakınlarının hüznünü yansıtırken bile trajik ifadelerden kaçındı. Karamsarlığında nihilizmden eser yoktur. Az şeyle yetinme, ölüme sığınma ve kadere boyun eğiş, hemen her şiirinde ortaya çıkan mümin ve mütevekkil karakterinin tabii bir yansıması gibidir."

Evet, Ziya Osman Marksist bir şair değildir. Döneminin sosyal hayatının dışında kalmak istemesinin gerçek sebebi belki de bundandı. Arkadaşları onu içkili mekânlara davet ettiğinde mutlaka bir mazeret bulup gitmediğini söylerken onun münzevi bir hayatı istemesinin sebebi ortaya çıkar. *"Her an düşüneceğim Allah ne kadar iyi"* Şair, kaderle bir hesaplaşma içinde değildir. Çağında yalnız yaşamış bir mustarip adamdır. İslami bir hayat tarzını isteyenlerin aşağılandığı bir "sosyal ortamda" bilinçli bir yalnızlıktır onunkisi:

"Bırakıp fazlasını ömrün,

Koşup sükûnuna ermeğe,

Koşup sana hesap vermeğe,

Geç kaldık ya Rab geç kaldık."

Bir sükûn ülkesi olarak ölüm muttakilerde şeb-i arus (düğün gecesi) olurken Marksist şairlerde üstü örtülen, geçirtilen felsefeye konu olan bir bilmeceye dönüşmüştür. Ne mutlu Allah ne kadar iyi diyenlere...

(Ziya Osman Saba, Toplu Şiirler, Varlık Yayınları,1991)